

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Mieczysław Adamowicz

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

LOKALNE STRATEGIE INNOWACJI JAKO NARZĘDZIE ZARZĄDZANIA ROZWOJEM POWIATÓW STANOWIĄCYCH OBSZARY POTENCJALNEGO WZROSTU LUBELSZCZYNY

*LOCAL INNOVATION STRATEGIES AS A MANAGEMENT OF DEVELOPMENT FOR
DISTRICTS, RECOGNISED AS GROWTH POTENTIAL AREAS IN LUBLIN REGION*

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, obszary rozwojowe, strategie innowacji, systemy innowacji

Key words: local development, developing areas, innovation strategies, innovation systems

Abstrakt. Celem pracy była ocena potencjału konkurencyjnego i potencjału innowacyjnego, a także zarysu przyjętych lokalnych strategii innowacji trzech powiatów Lubelszczyzny uznanych za obszary potencjalnego wzrostu. Obszar badanych powiatów łączyńskiego, puławskiego i świdnickiego stanowi bezpośrednie sąsiedztwo metropolii lubelskiej, co jest podstawowym atutem ich rozwoju. Przedmiotem porównawczych badań były lokalne strategie innowacji uznane jako ważne narzędzie zarządzania rozwojem w układach lokalnych. Badania wykazały, że poziom innowacyjności i konkurencyjności układów lokalnych, oprócz położenia, posiadanych zasobów materialnych i obecności kluczowych zakładów przemysłowych, zależy od zdolności do tworzenia i podtrzymywania rozwoju form współpracy, w których ważną rolę odgrywają samorząd terytorialny, instytucje naukowo-badawcze oraz organizacje pozarządowe zakorzenione w miejscowym otoczeniu społecznym i kulturowym.

Wstęp

Rozwój społeczno-gospodarczy w układach terytorialnych w warunkach upowszechniania się zjawisk globalnych podnosi znacznie konkurencyjność układów terytorialnych. Swoboda przepływu w układach przestrzennych stwarza warunki do intensyfikacji i przyspieszenia przebiegu procesów ekonomiczno-społecznych, których skutkiem są zjawiska dywergencji ujawniające się pogłębieniem różnic rozwojowych w układach przestrzennych. Racjonalna polityka rozwojowa, odnosząca się do krajowych i regionalnych układów terytorialnych, powinna zapobiegać pogłębianiu różnic rozwojowych i ograniczać ich rozpiętość przestrzenną. Rozwój integracji europejskiej opiera się na zasadzie konwergencji, a poszczególne jednostki terytorialne stawiają sobie za cel podnoszenie konkurencyjności.

Ponieważ zjawiska gospodarcze mają miejsce w układach lokalnych, konkurencyjność miast, gmin i powiatów staje się ważnym przedmiotem zainteresowania samorządów terytorialnych i głównym celem opracowywanych strategii rozwoju. Strategie rozwoju lokalnego tworzone przez miasta, gminy i powiaty stają się podstawowym narzędziem zarządzania rozwojem lokalnym. Głównym czynnikiem tego rozwoju stają się innowacje. Strategie rozwojowe skupiają się na adopcji i dyfuzji innowacji. Innowacyjność przybiera różne formy w zależności od poziomu rozwoju i umiejscowienia w strukturach branżowych oraz przestrzennych. Wykorzystywanie strategii rozwoju lokalnego jako narzędzia zarządzania rozwojem lokalnym jest szczególnie ważne, a zarazem trudne w regionach peryferyjnych i słabiej rozwiniętych. Do takich regionów należy województwo lubelskie, w którym opracowano zarówno regionalną strategię innowacji województwa do 2020 roku, jak i zainicjowano opracowanie lokalnych strategii innowacji (LSI) dla grup powiatów zagrożonych stagnacją oraz dla powiatów stanowiących obszary potencjalnego wzrostu [Adamowicz 2014]. W pierwszej grupie znalazły się przygraniczne powiaty: białkopodlaski, chełmski, krasnostawski i włodawski, a w drugiej powiaty: puławski, łączyński i świdnicki. LSI tych powiatów stały się przedmiotem opracowania. LSI w województwie lubelskim wykonano w ramach projektu „Kapitał intelektualny Lubelszczyzny 2010-

2013” [Lokalne strategie innowacji... 2013]. Celem projektu było dokonanie próby pomiaru kapitału intelektualnego obejmującego kapitał ludzki, społeczny, strukturalny i relacyjny. Określenie wymienionych form kapitału miało służyć poznaniu kluczowych obszarów wzrostu społeczno-gospodarczego i czynników zmian niezbędnych dla opracowania strategii innowacji dla obszarów stagnacji i obszarów wzrostu układów lokalnych. Zakładano, że celem LSI jest podniesienie potencjału konkurencyjnego wybranych obszarów przez wsparcie rozwoju innowacyjnych sektorów gospodarki, stymulowanie rozwoju lokalnego systemu innowacji i wielopłaszczyznowej współpracy w obszarach uznanych za kluczowe dla danego układu lokalnego [Lokalne strategie innowacji... 2013].

Material i metodyka badań

Podstawą metodyczną pracy były założenia, że:

- podstawowym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego w układach przestrzennych są innowacje adoptowane do lokalnych i regionalnych systemów innowacji;
- innowacje stanowią jeden z najważniejszych czynników rozwoju nowoczesnej gospodarki i są przyczyną współczesnego zróżnicowania rozwoju układów lokalnych i regionalnych;
- dyfuzja innowacji w układach lokalnych, poziom osiągniętej innowacyjności tych układów oraz skuteczność i efektywność procesów innowacyjnych leżą u podstaw konkurencyjności samorządowych jednostek terytorialnych;
- opracowanie i wdrożenie lokalnych strategii innowacji staje się ważnym instrumentem zarządzania procesami rozwoju gmin i powiatów.

Celem pracy było przedstawienie za pomocą porównawczej metody potencjału konkurencyjnego wybranych układów lokalnych uznanych za obszary wzrostu na terenie województwa lubelskiego oraz dokonanie oceny wykorzystania innowacji przez wsparcie działań proinnowacyjnych w strategiach rozwoju lokalnego. Badaniem objęto LSI przygotowane dla czterech wyodrębnionych jednostek terytorialnych, w tym trzech powiatów: łęczyńskiego, puławskiego i świdnickiego oraz miasta Puławy, które ma status gminy miejskiej. Badane powiaty stanowią bezpośrednią otulinę Lublina. Śsiedztwo metropolii lubelskiej jest wielkim atutem przestrzennym rozwoju tych układów lokalnych. Badany obszar obejmuje 24 gminy, w tym 6 miast, w których zamieszkuje łącznie około 247 tys. mieszkańców, z czego mniej niż połowa ludności ogółem na obszarach wiejskich.

Powiaty cechuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia, wysoka w świdnickim i niska w łęczyńskim (tab. 1). We wszystkich powiatach znajdują się duże zakłady przemysłowe, co sprawia, że dochody gmin na jednego mieszkańca i wydatki budżetowe są wyższe od średniej regionalnej. Niekorzystne trendy demograficzne wyrażają się ujemnym saldem migracji i ujemnym przyrostem naturalnym, z wyjątkiem powiatu łęczyńskiego. Badany obszar przy sporządzaniu strategii innowacji zaliczono do obszaru wzrostu. LSI obejmujące diagnozę potencjału konkurencyjnego i diagnozę potencjału innowacyjnego zmierzały do określenia silnych i słabych stron obszaru, szans i zagrożeń rozwojowych, opracowania misji i wizji rozwoju oraz priorytetowych kierunków działań¹.

Celem każdej LSI było wskazanie możliwości wykorzystania innowacji oraz różnych form kapitału intelektualnego dla wzmocnienia potencjału konkurencyjnego i rozwoju danego układu. W strategiach przyjęto założenia, że innowacje stają się kluczowym czynnikiem budowania potencjału konkurencyjnego i rozwoju danego układu lokalnego oraz że innowacyjność w układach lokalnych może być rozwijana przez przedsiębiorczość, rozwój techniki i odpowiednie strategie zarządzania.

Lokalne i regionalne systemy innowacji

Polityka regionalna ukształtowała się jako reakcja na nierównomierności rozwoju regionów w obrębie poszczególnych krajów, a wraz z rozwojem integracji europejskiej nabrała także charakteru międzynarodowego. Endogeniczne i oddolne koncepcje wzrostu zwróciły uwagę także na lokalną skalę uwarunkowań rozwoju i potrzebę tworzenia strategii rozwojowych w skali lokalnej.

¹ Strategie na zlecenie zarządów powiatów opracował zespół autorów: Lech W. Zacher, Katarzyna Leśniak-Moczuk, Alina Betlej, Irena Niećko, Dawid Błaszczak.

Tabela 1. Charakterystyka powiatów uznanych za obszary wzrostu regionu lubelskiego, 2013
 Table 1. Characteristics of the districts acknowledged as areas of growth in Lublin region 2013

Wyszczególnienie/Specification	Województwo lubelskie/Lubelskie Province	Powiat/District		
		Puławski	Świdnik	Łączna
Liczba gmin/Number of communities	213	11	7	6
Powierzchnia/Area [km ²]	2512	934	468	637
Ludność [tys.]/Population [thous.]	2719	116,2	73,0	57,6
Gęstość zaludnienia [osób/km ²]/Population density [person/km ²]	96	124	156	90
Przyrost naturalny ludności na 1000 ludności/ Population growth per 1000 people	-1,4	-2,9	-0,8	2,8
Saldo migracji na 1000 ludności/Internal and external migration on 1000 people	-2,6	-2,3	-1,2	-5,8
Drogi publiczne na 1000 ha/Public roads on 1000 ha	71,4	81,2	96,3	87,0
Samochody osobowe na 1000 osób/Private cars on 1000 people	475	469	498	546
Pracujący na 1000 ludności/Employed on 1000 people	172	203	159	229
Stopa bezrobocia/Unemployment rate [%]	14,4	11,7	16,1	10,3
Podmioty w rejestrze REGON na 10000 ludności w wieku produkcyjnym/Subjects in REGON registry on 10000 people in working age	1255	1390	1199	836
Ludność miast/Population in towns [%]		48,0	58,8	34,6
Dochody gmin w powiecie [zł/mieszkańca]/ Revenues of communities [PLN per capita]	3079	3413	2750	3158
Wydatki budżetu na 1 mieszkańca/Budgetary spending per capita	851	990	885	944

Źródło/Source: [Statystyczne vademecum... 2014]

W skali lokalnej ujawniają się wewnętrzne nierównomierności układów regionalnych. Procesy rozwoju w układach regionalnych i lokalnych rozumiane są na ogół jako wzrost produktywności i konkurencyjności gospodarki, prowadzący do poprawy poziomu i warunków życia ludności [Dominiak, Churski 2012]. Układy międzynarodowe, krajowe i regionalne charakteryzują się z natury rzeczy znacznym zróżnicowaniem przestrzennym pod względem poziomu i rozwoju struktury gospodarki oraz dobrobytu społecznego. Utrudnia to zbudowanie efektywnych strategii rozwojowych, zogniskowanych na wybranych celach. Na szczeblu lokalnym zróżnicowanie zasobów i czynników endogenicznych oraz uwarunkowań zewnętrznych jest słabiej zarysowane, zarysowują się natomiast wyraźniej obszary wzrostu i obszary stagnacji gospodarczej. Dla nich też można budować bardziej dopasowane do uwarunkowań i potrzeb lokalne strategie rozwojowe (LSR).

Rozwój lokalny może być zdefiniowany jako proces zmian gospodarczych, społecznych, kulturalnych i politycznych, prowadzących do podniesienia ogólnego poziomu dobrobytu mieszkańców [Adamowicz 2003]. Rozwój ten wynika z aktywności lokalnych podmiotów gospodarczych, wykorzystujących dostępne im wewnętrzne i zewnętrzne zasoby do prowadzenia procesu produkcji towarów i usług, z którymi powiązane są procesy wymiany i konsumpcji. Przebieg tych procesów kształtowany jest przez obowiązujący system społeczno-ekonomiczny, politykę społeczno-gospodarczą kraju, politykę regionalną oraz politykę rozwoju prowadzoną przez władze lokalne.

Polityka rozwoju lokalnego polega na wyznaczaniu celów oraz zapewnieniu środków ich osiągnięcia. Składa się na nią kompleks oddziaływań władz lokalnych realizowanych za pomocą palety instrumentów wpływających na decyzje wewnętrznych i zewnętrznych podmiotów gospodarczych oraz jednostek związanych z działalnością gospodarczą, uzupełnianych zestawem decyzji administracyjnych i alokacyjnych, mających na celu wprowadzenie danych układów lokalnych

na ścieżkę rozwojową. Podstawowym narzędziem polityki rozwoju gospodarczego w układach lokalnych jest program rozwoju lokalnego, który w praktyce przybiera formę strategii rozwoju danej jednostki [Potoczek 2001].

Strategia gminy i powiatu zawiera uporządkowane cele rozwojowe danej jednostki akceptowane przez społeczność lokalną podlegające ciągłej weryfikacji i aktualizacji. Często w ramach tej weryfikacji i aktualizacji zwraca się uwagę na aktualnie najważniejsze uwarunkowania i czynniki rozwojowe. Większość współczesnych nurtów teoretycznych i badawczych rozwoju układów terytorialnych uznaje, że celem strategii rozwojowych i wyrazem rozwoju jest osiągnięty przez jednostki poziom konkurencyjności (przewagi konkurencyjnej), a najważniejszym czynnikiem prowadzącym do tego są innowacje wdrażane przez podmioty gospodarujące i instytucje ich otoczenia. Działające w tym układzie jednostki decydują o innowacyjności danego układu. Badanie procesów innowacji i budowanie modeli wyjaśniających dyfuzję i adopcję innowacji doprowadziło do postrzegania innowacji i procesów innowacyjnych jako układów systemowych opartych na teorii systemów. Mówi się więc o narodowych, regionalnych lub lokalnych systemach innowacji, których opracowanie i wdrożenie wpływa na procesy rozwoju i osiągnięte wyniki przez dany układ terytorialny.

RSI mogą być wyróżnione przy wykorzystaniu różnych cech, wśród których kluczową rolę odgrywają wiedza, proces uczenia się i kapitał intelektualny. Regionalne systemy innowacji charakteryzują się mniej zróżnicowanymi strukturami gospodarczymi i bardziej jednolitym otoczeniem instytucjonalnym oraz silnie rozwiniętymi powiązaniem horyzontalnymi. Z punktu widzenia stopnia zainteresowania oraz relacji z NSI, można wyróżnić RSI: będące częścią podzielonego na regiony NSI, będące siecią zlokalizowanych w regionie systemów produkcji i instytucji, oraz składające się z tworzonych oddolnie, silnie osadzonych w środowisku lokalnym sieci innowacyjnych [Waresa 2012].

LSI mające zintegrowany charakter cechuje bliskość przestrzenna, kulturalna i społeczna, podobieństwo struktur gospodarczych i instytucjonalnych, interaktywny charakter relacji przestrzennych, silniejszych w układzie horyzontalnym niż wertykalnym. Mogą się one także różnić pod względem cech gospodarczych i społecznych oraz perspektyw rozwojowych. Ważnym kryterium podziału LSI są obszary potencjalnego wzrostu i obszary zagrożone stagnacją. Oznacza to, że o rozwoju w coraz większym stopniu, obok tradycyjnych zasobów materialnych i ludzkich, decydują kreatywne zmiany, nowe sposoby działań, wiedza, chęć i umiejętność współpracy, a więc intelektualne formy kapitału niematerialnego, kapitał ludzki i społeczny.

Szczególnie ważnym elementem LSI staje się kooperacja różnych podmiotów i osób, u podstaw której, obok bliskiego sąsiedztwa, tożsamości kulturalnej i podobieństwa uznawanych wartości, ważne są wzajemne zaufanie i współpraca. W układach lokalnych tworzą się lokalne społeczno-gospodarcze przestrzenie innowacyjne [Luczyszyn 2013]. Innowacyjność w lokalnej przestrzeni społecznej może odnosić się do wszystkich obszarów gospodarki lokalnej i tworzyć LSI. Sprawne LSI tworzą na ogół powiązania sieciowe, w których ważną rolę, obok innowacyjnych podmiotów gospodarczych, spełnia innowacyjny samorząd terytorialny.

Samorząd terytorialny ukierunkowany na budowanie lokalnych systemów innowacji może uczestniczyć w kreowaniu powiązań instytucjonalnych, organizacyjnych, informacyjnych i innych, a tym samym spełniać rolę katalizatora procesów innowacyjnych leżących u podstaw procesów rozwoju społeczno-gospodarczego danego układu lokalnego. Ważnym instrumentem takiego rozwoju może stać się LSI, która identyfikuje zarówno bariery innowacyjności, jak i czynniki innowacyjnego zachowania się różnych podmiotów danego układu lokalnego.

Dość powszechnie akceptowaną koncepcją rozwoju, także w układach terytorialnych, jest teoria rozwoju zrównoważonego. Skuteczność jej praktycznego zastosowania różni się w zależności od charakteru i poziomu rozwoju danego układu, większe korzyści przynosi regionom i ośrodkom bardziej rozwiniętym, regiony peryferyjne słabiej rozwinięte wymagają innego podejścia. Wykorzystując teorię rozwoju spolaryzowanego, a więc nierównomiernego, można wyróżnić obszary wzrostu i obszary stagnacji w obrębie danego regionu i zaproponować dla nich odrębne strategie rozwoju [Dominiak, Churski 2012]. Wydaje się, że ta koncepcja, w odróżnieniu od koncepcji

rozwoju zrównoważonego, może być podstawą do wypracowania bardziej efektywnych strategii rozwoju układów lokalnych. Praktyczną próbę podziału układu regionalnego na obszary rozwoju i stagnacji podjęto w województwie lubelskim, gdzie przy okazji badań nad kapitałem intelektualnym opracowano LSI dla obszarów wzrostu i obszarów zagrożonych stagnacją.

LSI opracowane na podstawie badań kapitału intelektualnego Lubelszczyzny uwzględniały kilka kluczowych elementów, takich jak indywidualny kapitał ludzki, kapitał społeczny, strukturalny i relacyjny, a więc formy kapitału intelektualnego będące podstawą dla innowacyjności. Wskazanie obszarów wzrostu i obszarów zagrożonych stagnacją dokonano na podstawie wyróżnienia trzech elementów: innowacyjnych sektorów gospodarki, LSI oraz wielopłaszczyznowej współpracy.

LSI zawiera zestaw celów, priorytetów, działań związanych z podnoszeniem konkurencyjności i innowacyjności analizowanego obszaru. Odnosi się do wspierania rozwoju badań, technologii i innowacji ukierunkowanych na potrzeby sektorów kluczowych dla tego obszaru. Wiąże się także z rozwojem otoczenia instytucjonalnego, ukierunkowanego na działalność podnoszącą konkurencyjność i innowacyjność badanego obszaru. LSI dla powiatów potencjalnego wzrostu na Lubelszczyźnie miało zapewnić jej spójność z krajowymi i regionalnymi dokumentami strategicznymi.

Potencjał konkurencyjny powiatów

Powiat puławski wraz z miastem Puławy obejmuje 11 gmin, w tym 1 miejską, 2 miejsko-wiejskie i 8 wiejskich. Zajmuje powierzchnię 934 km², na której zamieszkuje 117 tys. mieszkańców, co daje przybliżoną do średniej krajowej gęstość zaludnienia 125 osób/km². Szczególne znaczenie dla rozwoju powiatu mają zakłady przemysłowe i cztery duże instytuty naukowo-badawcze. W sektorze przemysłowym łącznie z budownictwem pracuje 37% mieszkańców powiatu. Na terenie powiatu rozlokowany jest ważny trójkąt turystyczny: Kazimierz-Janowiec-Nałęczów.

Powiat puławski ma bardzo dobre warunki do prowadzenia produkcji rolniczej, nie tylko podstawowych upraw zbożowych i okopowych, ale także roślin specjalnych (chmiel, tytoń), warzyw i owoców. Znajduje się w nim także zagłębie truskawkowe i różane nastawione na produkcję sadzonek róż. Silnie rozwinięta jest produkcja krzewów owoców jagodowych oraz różnego rodzaju szkółek. W powiecie dominują małe, 3-5-hektarowe gospodarstwa rolne, które osiągają dobre wyniki produkcyjne, wykorzystując dobre warunki przyrodnicze oraz zaplecze naukowo-doradcze.

Powiat świdnicki pod względem struktury gospodarczej i warunków dla rozwoju rolnictwa wykazuje cechy podobieństwa do powiatu puławskiego, wyróżnia się produkcją roślin zielarskich oraz warzyw i owoców. Na terenie obu powiatów działają grupy producentów i zakłady przetwórstwa owoców i warzyw. Powiat łęczyński ma słabsze warunki przyrodniczo-glebowe dla produkcji rolniczej, jednak korzystniejsze dla chowu bydła i produkcji mleczarskiej.

Silnie, jak na obszary rolnicze, rozwinięty jest sektor pozarolniczy. W powiecie puławskim dominuje przemysł chemiczny, w świdnickim – przemysł budowy maszyn (lotniczy), a w powiecie łęczyńskim przemysł górniczy. Wszędzie znajdują się zakłady przemysłu rolno-spożywczego oraz dominuje agroturystyka. Sektor turystyki i rekreacji w powiecie puławskim ma rangę ogólnokrajową, a w powiecie łęczyńskim do turystyki wykorzystuje się zasoby pojezierza łęczyńsko-włodawskiego oraz przyrodniczo cenne obszary parków narodowych i parków krajobrazowych. Pewne, na razie niespełnione, nadzieje rozwojowe dla badanych powiatów stworzyły występujące na tych obszarach zasoby gazu łupkowego. Powiat puławski charakteryzuje się największym potencjałem demograficznym, a jednocześnie wysokim ubytkiem ludności. Powiat ten, podobnie jak i powiat świdnicki, cechuje się także niskim udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym. Powiat łęczyński charakteryzuje się wysokim udziałem ludności w wieku produkcyjnym i niskim udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym. Niski odsetek ludności w wieku produkcyjnym na terenie powiatu puławskiego wynika z migracji osób do innych województw lub za granicę oraz starzenia się społeczeństwa. Wskaźnik zatrudnienia w tych powiatach wynosi 31,6% i jest wyższy od wskaźnika dla województwa. Wyższy wskaźnik zatrudnienia w porównaniu z puławskim ma powiat łęczyński natomiast wskaźnik zatrudnienia w powiecie świdnickim wynosi tylko 24,5, co plasuje ten powiat poniżej średniej wojewódzkiej. Na całym badanym obszarze wskaźnik

zatrudnienia mężczyzn jest wyższy niż wskaźnik zatrudnienia kobiet. Stopa bezrobocia w 2013 roku, przy średniej wojewódzkiej 15,1%, była wysoka w powiecie świdnickim – 16,8%, niższa w powiecie puławskim – 13% i w łęczyńskim -11,6%. Powiat łęczyński cechuje wysoki wskaźnik bezrobocia wśród osób do 25. roku życia i osób bez doświadczenia zawodowego. Powiat łęczyński ma znacznie mniejszy odsetek ludności z wykształceniem wyższym.

Wszystkie badane powiaty cechuje niska atrakcyjność inwestycyjna zarówno w sferze przemysłowej, jak i usługowej. Korzystniejsze walory w sferze przemysłowej ma powiat puławski niż dwa pozostałe. W powiecie puławskim w 2013 roku zarejestrowano w systemie REGON 835 podmiotów na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy w świdnickim 73, a w łęczyńskim tylko 549 podmiotów.

Potencjał innowacyjny

Na potencjał innowacyjny badanych powiatów składa się potencjał innowacyjny mieszkańców, przedsiębiorstw, samorządu terytorialnego, potencjał innowacyjny najważniejszych sektorów gospodarki oraz instytucji otoczenia biznesu. Potencjał ten wyraża się też w umiejętności współpracy i zaangażowaniu w nowe wspólne inicjatywy i działania.

Kapitał intelektualny omawianych obszarów wyraża się w wykształceniu ludności, umiejętnościach korzystania z nowoczesnych technologii, mobilności zawodowej i przestrzennej oraz innych cechach składających się na kapitał ludzki. Poziom wykształcenia mieszkańców badanych powiatów nie odbiega od średniej w regionie. Pod względem uczestnictwa w podnoszeniu kwalifikacji badane obszary wyróżniają się pozytywnie w stosunku do średniej województwa w przypadku powiatu puławskiego i negatywnie w pozostałych. Gdy średnio w województwie uczestnictwo w kursach deklarowała jedna trzecia części badanej próby, w powiecie puławskim prawie 42%, a w pozostałych powiatach tylko 24%. W skali województwa z komputera nie korzystało 33% respondentów, w powiecie świdnickim i łęczyńskim wskaźnik ten wynosił 42%. Znacznie lepsze wskaźniki dotyczące wykorzystania komputera wykazywali mieszkańcy powiatu puławskiego. W podobny sposób układały się umiejętności posługiwania się komputerem i korzystania z internetu. Umiejętność posługiwania się językiem obcym.

Wyraźne różnice badanych powiatów występowały pod względem kontaktów społecznych. Ponad 65% badanych we wszystkich jednostkach wypowiedziało się, że w kontaktach z ludźmi należy być ostrożnym, ale na brak zaufania do ludzi wskazało około 33% badanych w powiecie puławskim (przy średniej wojewódzkiej 9%), 15% w powiecie łęczyńskim i świdnickim. Największym zaufaniem obdarzano członków rodziny, a sąsiedzi zasługiwali na zaufanie w 58% w powiecie puławskim i w 72% w pozostałych powiatach. Zaufanie do władz lokalnych również było mniejsze w powiecie puławskim (33%) niż w pozostałych powiatach (44%). Mieszkańcy tych ostatnich rzadko angażowali się na rzecz społeczności lokalnej (13%), podczas gdy w powiecie puławskim w taką działalność angażowało się 25% respondentów.

Badania kapitału ludzkiego i kapitału społecznego wskazują, że innowacyjność mieszkańców nie może być uznana za szczególny czynnik wzrostu tego obszaru. Lepiej w tych układach wypada ocena innowacyjności samorządów lokalnych. Na taką ocenę mają wpływ takie elementy, jak posiadanie planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu lub strategii rozwojowych, poziom cyfryzacji pracy i obsługi mieszkańców, współpraca z innymi samorządami, wykształcenie i doksztalcanie kadry urzędniczej, prowadzenie działalności marketingowej oraz pozyskanie funduszy europejskich. Inicjatywy samorządowe na rzecz organizacji pozarządowych obecnie nie należą do silnych stron badanych obszarów.

Innowacyjność przedsiębiorstw badana była w 2013 roku przez GUS metodą wywiadu telefonicznego wspomaganego komputerowo [Lokalne strategie innowacji... 2013]. Badaniem objęto 209 przedsiębiorców, którzy w 70% wykazywali zainteresowanie inwestowaniem w nowoczesne rozwiązania, aby w przyszłości osiągnąć większy zysk i wyższy poziom konkurencyjności. Ponad połowa badanych (57%) oczekiwała pomocy ze strony odpowiednich instytucji, dzięki czemu łatwiej mogliby oni wdrożyć innowacyjne rozwiązania. Przedsiębiorcy wskazywali na przeprowadzone działania w sferze podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności przez szkolenia (62%),

wprowadzanie nowych produktów i technologii oraz unowocześnienie linii produkcyjnych. Około 40% przedsiębiorców wdrażało lub korzystało z patentów, licencji, *know-how*. Własne licencje i patenty wdrażało tylko 5% respondentów i tylko 6% wyodrębniło środki na działalność badawczo-rozwojową. W ciągu 3 lat przed badaniem ze środków unijnych korzystało tylko 21% respondentów, zamiary w tym względzie na przyszłość wykazało 46% badanych. Większość firm (61%) ukierunkowanych było na kooperację i współpracę, którą prowadzono na podstawie umów formalnych z partnerami (54%).

Duży potencjał innowacyjny na badanym obszarze, zwłaszcza na terenie powiatów puławskiego i świdnickiego, reprezentują sektor rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego. Występują na tym obszarze inicjatywy klastrowe, grupy producenckie oraz silny sektor nauki, badań i doradztwa. W badanym obszarze występują liczne działalności wyspecjalizowane w produkcji warzyw, owoców, roślin ozdobnych, roślin zielarskich, roślin specjalnych, nowe formy rolnictwa ekologicznego oraz przetwórstwa surowców rolnych. Rozwój klastrów grup producentów rolnych i powiązań sieciowych w rolnictwie i przetwórstwie, zorganizowanych w łańcuchy dostaw oraz lokalne grupy działania wśród mieszkańców wsi to mocne strony badanych powiatów. Współpraca producentów rolnych, mieszkańców wsi, zakładów przetwórstwa rolniczego zwłaszcza na terenie powiatu puławskiego może być zaliczona do modelowych rozwiązań na skalę wykraczającą poza województwo.

Lokalne strategie innowacji

Analizy SWOT przeprowadzone dla każdego obszaru wykazują podobieństwa silnych i słabych stron oraz barier i szans rozwojowych. Bliskość Lublina, dostęp do instytucji otoczenia biznesu oraz ośrodków naukowych i doradczych, obecność dużych zakładów przemysłowych, dobrze rozwinięte rolnictwo i przetwórstwo rolnicze oraz wartościowe zasoby turystyczne i kulturowe, to potencjał, który może być wykorzystany w LSI przez wzmocnienie różnych form kapitału intelektualnego, a zwłaszcza przez rozwój współpracy i kooperacji. Zagrożeniem dla rozwoju obszarów są niekorzystne trendy demograficzne, braki w infrastrukturze oraz brak przekonania i chęci do aktywniejszej współpracy [Lokalne strategie innowacji... 2013].

Tworzenie LSI może być uznane za ważną szansę rozwojową każdego z badanych powiatów. Za misję takich LSI uznano „wsparcie procesu transformacji gospodarki w kierunku zwiększenia konkurencyjności i innowacyjności poprzez stymulowanie rozwoju lokalnego systemu innowacji i wielopłaszczyznowej współpracy w obszarach uznanych za kluczowe dla rozwoju powiatów”. Pożądaną wizją i nadrzędnym celem strategii rozwoju powiatu puławskiego i miasta Puławy, wspomagającej funkcje Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego, jest „specjalizowanie się w sektorach związanych z innowacyjnym przemysłem chemicznym i energetyczno-wydobywczym, produkcją i przetwórstwem żywności, turystyką, innowacyjnymi usługami medycznymi i prozdrowotnymi”. Wizja rozwoju powiatów łęczyńskiego i świdnickiego wskazuje na obszary specjalizujące się „w innowacyjnych sektorach związanych z lotnictwem, budową maszyn, przemysłem energetyczno-wydobywczym, produkcją i przetwórstwem żywności, turystyką i specjalistycznymi usługami medycznymi uzupełniającymi funkcje miasta Lublina”.

Przy przyjęciu zarysowanych wizji jako celów nadrzędnych LSI, w każdej z nich przyjęto trzy priorytety mające na celu: utworzenie warunków dla rozwoju lokalnego systemu innowacji, wsparcie procesu specjalizacji technologicznej obszaru oraz wsparcie procesu specjalizacji funkcjonalnej obszaru. W każdym z priorytetów ustalono zestaw celów operacyjnych rozpisanych na wiele konkretnych zadań i wskaźników.

Wnioski

Innowacja i innowacyjność różnych podmiotów działających w układach lokalnych może być istotnym czynnikiem podnoszenia konkurencyjności i przyspieszenia rozwoju układów lokalnych uznanych za rozwojowe w obrębie regionalnych układów wojewódzkich.

Wzrost innowacyjności konkretnych obszarów i układów lokalnych zależy od zdolności do tworzenia i podtrzymywania różnych form współpracy i kooperacji, w których ważną rolę odgrywają samorząd terytorialny, instytucje naukowo-badawcze i wdrożeniowe, organizacje pozarządowe oraz działania inicjowane przez kluczowe podmioty gospodarcze i społeczne. Wsparcie lokalnych procesów innowacji musi być osadzone w lokalnych czynnikach w otoczeniu społecznym i kulturalnym. Integracja działalności różnych grup podmiotów działających w układach lokalnych powinna zmierzać do realizacji rozwoju opartego na wiedzy oraz społeczeństwa i regionu uczącego się, korzystającego z doświadczeń i środków wewnętrznych i zewnętrznych.

LSI opracowane dla trzech powiatów Lubelszczyzny uznanych za obszary potencjalnego wzrostu, pomimo wyraźnych luk i słabości metodycznych oraz merytorycznych, mogą być uznane za pożyteczny przykład aktywizacji rozwoju ekonomiczno-społecznego w układach lokalnych.

Literatura

- Adamowicz M. (red.). 2003: *Strategie rozwoju lokalnego, Tom I, Aspekty instytucjonalne, Tom II, Aspekty instrumentalne*, Wyd. SGGW, Warszawa.
- Adamowicz M. 2014: *Lokalne strategie innowacji jako narzędzie rozwoju powiatów zagrożonych stagnacją w regionie lubelskim*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XVI, z. 3, 11-17.
- Dominiak J., Churski P. 2012: *Rola innowacji w kształtowaniu regionów wzrostu i stagnacji gospodarczej w Polsce*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 4, Warszawa.
- Lokalna strategia innowacji dla powiatu puławskiego i miasta Puławy 2013*. 2013: Projekt Systemowy „Kapitał intelektualny Lubelszczyzny 2010, [online], www.kil.lubleskie.pl.
- Lokalna strategia innowacji dla powiatu świdnickiego i łęczyńskiego 2013*. 2013: Projekt Systemowy „Kapitał intelektualny Lubelszczyzny 2010. 2013, [online], www.kil.lubleskie.pl.
- Łuczyszyn A. 2013: *Nowe kierunki rozwoju lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem peryferyjnych ośrodków w metropoliach*, CeDeWuPI, Warszawa.
- Potoczek A. (red.). 2001: *Stymulowanie rozwoju lokalnego – perspektywa społeczna i organizacyjna*, Wyd. UMK Toruń.
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020*. 2012: Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, [online], www.rsi.lubelskie.pl.
- Statystyczne vademecum samorządowca*. 2014: Urząd statystyczny Lublin.
- Waresa M.A. 2012: *Systemy innowacyjne we współczesnej gospodarce światowej*, PWN, Warszawa.

Summary

The aim of the paper is an assessment of the competitive and innovative potential and an outline of local innovation strategies of three districts in Lublin province recognised as the growth potential areas. The areas of łęczyński, świdnicki and puławski districts are favourably located, because are adjacent to Lublin metropolitan area. The comparative research refers to Local Innovation Strategies (LSI) recognised as an important tool of management in local systems. Results of research show that the innovativeness and competitiveness of local systems, aside location, material resources and presence of key industries, depend on creation and maintaining different forms of cooperation in which an important role play: territorial self-governments, research institutions and non government organisations empowered in local social and cultural environment.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Mieczysław Adamowicz
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
ul. Sidorska 95/97, 21-500 Biała Podlaska
tel. (83) 344 99 06
e-mail: adamowicz.mieczyslaw@gmail.com